

Atli Harðarson

Rök Berkeleys gegn efahyggju¹

I.

George Berkely setti helstu kenningar sínar fram í tveim ritum. Þau heita *Principles of Human Knowledge* (Forsendur mannlegrar þekkingar) og *Three Dialogues Between Hylas and Philonous* (Þrjár samræður milli Hylasar og Philonousar).²

Hann ætlaði báðum þessum ritum að þjóna þeim tilgangi að hrekja guðleysi og efahyggju. Þessi tilgangur er ljós bæði af upphafi formálans að *Principles* og af formálanum að *Three Dialogues*:

Ef þær forsendur sem ég set fram hér öðlast viðurkenningu verða afleiðingarnar augljóslega þær að *guðleysi* og *efahyggju* verður með öllu útrýmt, ...

Hér ætla ég að útskýra hvers konar efahyggja það er sem Berkeley barðist við og hvaða rökum hann tefldi fram gegn henni. Ég styðst fyrst og fremst við framsetningu hans í *Principles* enda er hún mun ítarlegri en *Three Dialogues*. Það helsta sem ég mun leiða í ljós er að kenningar Berkeleys um mál og merkingu gegna mikilvægara hlutverki í heimspeki hans en yfirleitt er álitíð.

*

Sú efahyggja sem Berkeley reyndi að hrekja er einhvers konar efahyggja um tilveru eða eðli efnishluta eða þess sem hann nefndi stundum "ytri hluti" ("external substances" eða "outward objects"), því öfugt við skynjanir, hugsanir og tilfinningar kváðu þeir vera utan við hug þess sem sér þá eða þreifir á þeim.

Ég geri greinarmun á þrem gerðum efahyggju um ytri hluti. Um allar þessar tegundir var töluvert rætt og ritað í byrjun 18. aldar þegar Berkeley var að leggja grunn að heimspeki sinni.

Fyrstu tegundina kalla ég róttæka efahyggju. Hún byrjar á að véfengja allar mannlegar sálargáfur og neitar að taka vitnisburð þeirra trúanlegan fyrr en sýnt hefur verið fram á áreiðanleik þeirra. Róttæk efahyggja verður með engu móti hrakin. Byrji menn á að gera ráð fyrir að sálargáfum sínum sé ekki treystandi fyrr en sýnt hefur verið fram á að þær séu trausts verðar þá komast þeir hvergi, því þeir verða að reiða sig á einhverjar sálargáfur til að sýna fram á áreiðanleika þeirra.

Efahyggja af þessari gerð er stundum kennd við Descartes. Þótt hann héldi ekki fram svona öfgafullri efahyggju gefur hann lesendum sínum tilefni til að velta henni fyrir sér og ræðir um afbrigði hennar sem er róttæk efahyggja um skilningarvitin. Samkvæmt þessu afbrigði er skilningarvitunum ekki treystandi fyrir en sýnt hefur verið fram á áreiðanleika þeirra. Þar sem skilningarvitin eru sú gáfa sem flestir ætla að veiti þekkingu á ytri hlutum er þetta ein tegund efahyggju um ytri hluti. Eina leiðin til að hrekja þessa tegund efahyggju er að treysta á einhverja aðra sálargáfu, til dæmis skynsemina, til að sýna fram á áreiðanleika skilningarvitanna.

Aðra tegund efahyggju má kalla afleidda efahyggju. Hún verður til ef menn byrja á að treysta sálargáfum sínum en komast að því að vitnisburður þeirra sjálfra sýnir að þær séu lítils trausts verðar. Svona efahyggja um skynsemina kæmi upp ef eitthvað sem menn hafa talið augljós röksannindi leiddi til mótsagna. Ef þetta gerðist þá gæfi vitnisburður skynseminnar tilefni til að vantreysta henni.

Það má orða muninn á róttækri og afleiddri efahyggju þannig að sú fyrrnefnda kveði engum gáfum treystandi nema hægt sé að færa sönnur á áreiðanleika þeirra en sú síðarnefnda segi að sálargáfur manna skuli teljast saklausar nema sérstakar ástæður séu til að gruna þær um græsku.

Á 18. öld töldu margir heimspekingar sig hafa góð rök til að álíta veruleikann falinn bak við *hulu skynjunarinnar* (veil of perception) þannig að skynfærin gætu aldrei sýnt hvernig hann er í raun og veru. Þessi kenning gaf þeim tilefni til afleiddrar efahyggju um tilveru og eðli ytri hluta.

Róttækri efahyggju og afleiddri efahyggju er báðum ætlað að sýna að sumt af því sem menn telja sig vita geti þeir ekki vitað. Í viðbót við þessar tvær tegundir má nefna þá þriðju. Henni er ekki ætlað að sýna að mönnum sé ómögulegt að vita það sem þeir telja sig vita, heldur að sumt af því sem þeir vildu gjarna vita geti þeir aldrei komist að. Efahyggja af þessu tagi ætti kannski fremur að kallast "svartsýni".

Ef þeim fræga alfræðibókarhöfundi Pierre Bayle er treystandi má fullyrða að þessi gerð efahyggju hafi átt verulegu fylgi að fagna undir lok 17. aldar. Hann segir í Alfræðibók sinni, sem kom út árið 1697, þrettán árum á undan *Principles* Berkeleyys:

Það má einu gilda þótt sagt sé að mannshugurinn sé of takmarkaður til að geta komist að nokkrum sannindum um gang náttúrunnar og öðlast þekkingu á þeim orsökum sem valda hita, kulda, sjávarföllum og því um líku. Það dugar okkur að leita eftir sennilegum tilgátum og safna staðreyndum. Ég er þess fullviss að nær allir góðir vísindamenn á þessari öld hafa verið sannfærðir um að ógerlegt sé að kafa ofan í djúp náttúrunnar og að gangverk hennar sé engum kunnugt nema þeim sem stjórnar því og setti það saman. Þessir spekingar eru því allir akademíkerar og pyrrónistar hvað þetta varðar.³

II.

Nú þegar búið er að kynna þessar þrjár tegundir efahyggju er mál til komið að útskýra hvers konar efahyggja það var sem Berkeley reyndi að hrekja. Í fyrstu grein formálans að *Principles* segir hann:

Jafnskjótt og við víkjum af vegi skynjunarinnar og eðlishvatanna og tökum að eltast við æðri forsendur -að íhuga og beita skynseminni til að komast að náttúru hlutanna, þá spretta fram í huganum ótal efasemdir um þá hluti sem okkur virtist áður að við skildum til fulls. Fordómar og rangfærslur koma hvarvetna í ljós og þegar við reynum að beita skynseminni til að leiðrétta þær þá erum við fyrir en varir flækt í ósamkvæmni, erfiðleika og mótsagnir sem aukast og vaxa okkur því meir yfir höfuð því betur sem við íhugum málin; þar til við á endanum höfum þvælst um á villigötum en erum samt engu nær um réttu leiðina, eða það sem verra er, sest niður í vonlausri efahyggju.

Hér er Berkeley greinilega að lýsa afleiddri efahyggju, það er að segja efahyggju sem verður til þegar við "tökum ... að íhuga og beita skynseminni til að komast að náttúru hlutanna" og uppgötum þar með "fordóma og rangfærslur" sem við getum ekki leiðrétt án þess að flækjast í "ósamkvæmni, erfiðleika og mótsagnir". En Berkeley fellst ekki á þá niðurstöðu að beiting sálargáfna okkar hljóti óhjálpslega að leiða til niðurstöðu sem sýnir að þeim sé ekki treystandi. Í 3. grein formálans að *Principles* heldur hann því fram að það sé vegna misbeitingar á sálargáfunum sem við komumst að þeirri niðurstöðu að þeim sé ekki treystandi. Hann segir:

En vera má að við höldum um of fram hlut okkar sjálfra þegar við kennum gáfum okkar um en ekki því hvernig við misnotum þær. /.../ Ég hallast að því að langflestir, ef ekki allir, þeir erfiðleikar sem heimspekingar hafa skemmt sér við til þessa og staðið hafa í vegi þekkingarinnar séu algerlega okkar eigin sök. Við þyrlum fyrst upp ryki og kvörtum svo yfir lélegu skyggni.

Að Berkeley skuli byrja formálann að höfuðriti sínu á að lýsa afleiddri efahyggju bendir til að það hafi verið þessi tegund efahyggju sem hann beindi spjótum sínum að. Það er og líklegt að efahyggjan sem Berkeley glímdi við hafi verið af því tagi sem ég gat um hér áðan og byggir á kenningu um hulu skynjunarinnar. 86. grein *Principles* gefur meðal annars tilefni til að ætla að svo sé:

Að gera ráð fyrir tvöfaldri tilvist, einni skiljanlegri og í huganum, annarri raunverulegri og utan hugans ... er rót efahyggjunnar; því meðan menn halda að raunverulegir hlutir búi utan hugans, og að þekkingin sé aðeins *raunveruleg* að því marki sem hún *samsvarar raunverulegum hlutum*, þá geta þeir ekki verið vissir um að þeir hafi yfirleitt neina raunverulega þekkingu.

Þótt þessar tilvitnanir gefi tilefni til að ætla að Berkeley hafi fyrst og fremst haft áhuga á að hrekja þá tegund afleiddrar efahyggju sem leiðir af kenningunni um hulu skynjunarinnar, þá gefa þær ekki tilefni til að útiloka að hann hafi líka haft áhuga á þeim tveim öðrum tegundum efahyggju um ytri hluti sem ég hef gert grein fyrir.

Ég tel víst að Berkeley hafi ekki tekið róttæka efahyggju alvarlega en hafi hins vegar haft töluverðan áhuga á efahyggju af þriðju tegundinni sem ég kenndi við svartskýni. Ekki reyndi hann þó að hrekja þessa tegund efahyggju heldur lét hann duga að sýna fram á að af hughyggjunni, sem var hans höfuðkenning, leiddi að tilefni svona svartskýni væru ómerkileg og skiptu engu máli. Umfjöllun hans um þetta efni er að finna í greinum 101 til 110 í *Principles*.

III.

Sú kenning að veruleikinn sé falinn á bak við hulu skynjunarinnar hefur verið rökstudd á að minnsta kosti tvo vegu, annars vegar með skynvillurökunum (the argument from illusion) og hins vegar með tilvísun til vísindalegra kenninga um skynjun.

Hér ætla ég ekki að fjalla neitt um skynvillurökin. Þau gegna mun minna hlutverki í heimspeki Berkeleyys en vísindalegu rökin. Lítum á eftirfarandi kafla úr fyrsta hluta *Three Dialogues* þar sem Hylas, málsvari þeirra kenninga sem Berkeley vildi hrekja, hefur orðið:

... sé gert ráð fyrir að ytri hlutir hafi liti hvernig getum við þá skynjað þessa liti? Engir ytri hlutir hafa nein áhrif á hugann nema þeir verki fyrst á skynfærin. Hin eina verkun efnishluta er hreyfing og hreyfing flyst ekki frá einum hlut til annars nema fyrir árekstur. Hlutur í fjarlægð getur því ekki haft nein áhrif á augað og þar með ekki gert sjálfan sig eða eiginleika sína sýnilega sálinni. Af þessu leiðir augljóslega að það er einhver hlutur sem snertir augað sem hefur áhrif á það og veldur því að við skynjum liti og þessi hlutur er ljósið.

Hér lýsir Hylas hluta af þeirri heimsmynd sem mótuð var í vísindabyltingunni á 17. öld. Við skulum draga þennan hluta myndarinnar í dálítið meiri smáatriðum:

Það eru einhverjir hlutir fyrir augum mér. Þeir senda frá sér ljós sem lendir í augunum og kemur einhverjum efnaferlum af stað þar. Efnaferlin hafa áhrif eftir taugakerfinu inn í heila og endanleg afleiðing þessarar orsakakeðju er skynjun. Það eina sem ég hef aðgang að er endahlekkur keðjunnar. Aðrir hlutar hennar komast aldrei inn í huga minn. Það er sama hve lengi ég leita hlutanna sjálfra, ég finn aldrei neitt nema áhrif þeirra á mig sem eru endahlekkir í svona orsakakeðjum. Hlutirnir sjálfir eru faldir á bak við hulu skynjunarinnar.

Sé þessi hluti af heimsmynd vísindanna rétt dreginn þá verður að fallast á að sjón, heyrn og önnur skynfæri geti aldrei veitt aðgang að öðrum veruleika en sálarlífsfyrirbærum. Í þeirri trú að skynfærin veiti mönnum beinan aðgang að umheiminum hafa vísindamenn þá mótað heimsmynd sem sýnir að gegnum þau hafa menn engan aðgang að ytri veruleika.

Þetta er hið almenna form kenningarinnar um hulu skynjunarinnar. En Berkeley réðist ekki aðeins á hið almenna form hennar heldur og á afmarkaðra afbrigði, sem er kenning

Johns Locke. Hún kveður ekki hið einasta á um að hlutirnir séu faldir sjónum okkar heldur fullyrðir líka heilmikið um hvernig þeir eru í raun og veru. Samkvæmt kenningu Locke hafa hlutirnir sem faldir eru á bak við hulu skynjunarinnar ýmsa eiginleika sem líkjast skynjunum svo sem umfang, lögun, áferð og hreyfingu. Aðra eiginleika eins og liti, hljóð, bragð og lykt kváðu þeir hins vegar ekki hafa. Skynjanir manna á litum, hljóðum, bragði og lykt eru að áliti Lockes afleiðing af því hvernig umfang, lögun, áferð og hreyfing efnisagnanna verkar á skynfæri þeirra og taugar.⁴

IV.

Nú ætti að vera ljóst hvernig heimsmynd vísindanna leiddi til kenningar um hulu skynjunarinnar og gaf mönnum tilefni til afleiddrar efahyggju um ytri hluti.

Berkeley taldi þessa heimsmynd ranga en tungumálið villti um fyrir mönnum svo þeim virtist hún rétt. Í formálanum að *Principles* útskýrir hann hvernig menn láta blekkjast af tungumálinu með því að halda að merkingarlausar setningar hafi merkingu.

Samkvæmt kenningu hans er ástæða þess að menn álíta merkingarlausar setningar hafa eitthvað að segja sú að þeir líta ekki á hugmyndirnar, sem gefa orðunum innihald, heldur aðeins á orðin sjálf. Hann hélt þó ekki, eins og Locke virðist hafa gert, að orð verði ætíð að tengjast einhverjum hugmyndum til að hafa merkingu, heldur að orð geti ekki vísað til neins veruleika nema *mögulegt* sé að tengja þau hugmyndum eða skynjunum.

Enginn neitar því að hugsandi menn nota oft orð án þess þau veki upp neinar hugmyndir hjá fólki. Smá umhugsun sýnir að ekki er nauðsynlegt (jafnvel ekki í hinum nákvæmstu röksemdafærslum) að merkingarbær orð sem standa fyrir hugmyndir veki þessar hugmyndir upp í huganum í hvert skipti sem þau eru notuð. Þegar menn lesa og ræðast við eru orð oftast notuð líkt og stafir í algebru. En þótt hver stafur eigi við einhverja ákveðna stærð þá er hægt að reikna rétt án þess að leiða hugann að því í hverju skrefi hvaða ákveðnu stærð hver stafur á við.

(*Principles* 19. grein í formála)

Berkeley virðist hafa haldið að það sé að öllum jafnaði í lagi að nota orð án þess að tengja þau neinum hugmyndum sé þess aðeins gætt að hægt sé að tengja þau hugmyndum. Við blekkjumst hins vegar af málinu ef við notum orð sem ekki er hægt að tengja neinni hugmynd og það er hætt við svona blekkingum þegar talað er lengi og mikið án þess að tengja orðin við hugmyndir.

Í formálanum að *Principles* hefur Berkeley atlögu sína gegn efahyggju á því að setja fram kenningu um mál og merkingu. Í upphafsgreinum *Principles* notar hann málspekikeninguna úr formálanum svo til að sýna að orsakakenningin um skynjun, og þar með kenningin um

hulu skynjunarinnar, sé merkingarlaus. Þessu næst færir hann rök að því að hughyggja sé eina merkingarbæra kenningin um ytri hluti og hún gefi ekki tilefni til efahyggju af því tagi sem hér um ræðir.

V.

Berkeley setti kenningu sína um mál og merkingu ekki beinlínis fram sem málspekikenningu, heldur sem kenningu um hugmyndir (ideas). En hann beitti henni sem málspekikenningu þegar hann notaði hana til að dæma ýmislegt það sem heimspekingar höfðu haldið fram merkingarlaust. Það má orða málspekina sem hann byggir þessa dóma sína á einhvern veginn svona:

Lýsandi setning er því aðeins merkingarbær að hægt sé að gera sér hugmynd um hvernig það væri að skynja eða hafa reynslu af því sem henni er ætlað að lýsa.

Í formálanum að *Principles* fjallar Berkeley um sértækar hugmyndir (abstract ideas) og segir að slíkar hugmyndir séu engar til. Með því að hafna tilveru sértækra hugmynda neitar hann því að það hafi merkingu að tala um hluti sem hafa lit en engan ákveðinn lit, lögum en enga ákveðna lögum, rúmmál en hvorki lögum né lit og svo framvegis. Þau dæmi sem Berkeley nefnir benda öll til þess að hann byggji dóma sína á því að tal um svona sértæka hluti hafi ekki merkingu vegna þess að það sé ekki hægt að gera sér í hugarlund hvernig væri að skynja þá.

Þessa túlkun á rökum Berkeleyys gegn sértækum hugmyndum má styðja með fjölmörgum tilvitnunum í rit hans, til dæmis þessari:

Ég get að vísu hlutað sundur í huganum, eða gert mér aðgreindar hugmyndir um hluti sem ég hef kannski aldrei skynjað hvern í sínu lagi. Þannig get ég ímyndað mér útlimalausan bók af manni og hugsað um rósarilm án þess að hugsa um rósina sjálfa. Að þessu marki get ég sértekið ef það má með réttu kallast *sértekning* að hugsa sér aðgreinda þá hluti sem gætu mögulega verið til eða verið skynjaðir sem aðgreindir. En ímyndunarafl mitt eða hæfni til að gera mér hugmyndir nær ekki út fyrir mörk mögulegrar tilveru eða skynjunar.

(Principles 5. grein)

Hér heldur Berkeley því fram að ef hægt er að gera sér hugmynd um eitthvað þá sé mögulegt að skynja það. Þar sem hann taldi setningar því aðeins merkingarbærar að menn geti gert sér hugmyndir af því sem þær eru um, þá felur þetta í sér að setning sé því aðeins merkingarbær að mögulegt sé að skynja það sem hún er um.

Sem dæmi um hvernig Berkeley beitir þessari kenningu má taka útskýringu hans á því með hvaða hætti tal um tómarúm getur haft merkingu.

Ef ég geri ráð fyrir að allur heimurinn, að mínum eigin líkama frátöldum, hafi verið þurrkaður út þá get ég samt sagt að enn sé eftir tómt rúm. En með þessu væri ekkert meint annað en það að ég geri mér í hugarlund þann möguleika að útlímur mínir geti hreyfst í allar áttir án nokkurs viðnáms. En ef líkami minn væri einnig þurrkaður út þá gæti ekki verið nein hreyfing og þar af leiðandi ekkert rúm.

(*Principles* 116. grein)

Það er greinilegt að Berkeley áleit að tal um algert tómt væri merkingarlaust því þar sem ekkert er þar er enginn til að skynja tómið. Til að gefa tali um tómarúm merkingu þarf að hugsa sér hvernig væri að skynja það og þar með að einhver skynjandi vera sé á ferð um það.

Nú hef ég gert grein fyrir þeirri merkingarfræði sem Berkeley beitti gegn efahyggjunni. Rök hans gegn kenningunni um hulu skynjunarinnar eru í aðalatriðum þau að það sé merkingarlaust að tala um að eitthvað sé handan þessarar hulu því tal um hluti sem eru óskynjanlegir, eins og hlutirnir handan við hulu skynjunarinnar hljóta að vera, getur ekki haft neina merkingu.

Þessi rök eru ekki bara aðalrök Berkeleyys gegn efahyggju heldur eru þau líka aðalrök hans fyrir hughyggju. Af þeirri niðurstöðu að það sé merkingarlaust að tala um hluti sem orsaka skynjanir en eru sjálfir óskynjanlegir leiðir að ekki er um aðra hluti að ræða en skynjanlega. Sé fallist á þá forsendu, sem var viðtekin meðal heimspekinga á 18. öld, að skynfærin veiti mönnum aðeins aðgang að sálarlífsfyrirbærum eða hlutum sem búa í huganum þá er ekki um annað að ræða en að fallast á hughyggju.

Eftir að hafa sett fram þessi aðalrök sín gegn efahyggju um ytri hluti svarar Berkeley þeim andmælum að menn geti gefið tali um óskynjanlega hluti merkingu með því að gera ráð fyrir að þeir líkist skynjanlegum fyrirbærum. Um þetta segir hann:

En þú segir að þótt hugmyndirnar sjálfar séu ekki til utan hugans þá geti verið til hlutir sem líkjast þeim og þær eru eftirmyndir af og að þessir hlutir séu utan hugans í hugsunarlausu efni. Ég svara því að hugmynd getur ekki líkst neinu nema annarri hugmynd, litur eða lögun getur ekki líkst neinu nema lit eða lögun. Ef við lítum í hugskot okkar sjáum við að það er ómögulegt að neitt geti líkst nema tvær hugmyndir.

(*Principles* 8. grein)

Það er hægt að túlka þennan kafla á nokkra vegu en eðlilegasta túlkunin er sú að Berkeley telji tal um að skynjanir líkist óskynjanlegum hlutum vera merkingarlaust því samkvæmt merkingarfræði hans hlýtur tal um að tveir hlutir séu líkir að vera merkingalaust ef ekki er mögulegt að bera þá saman eða skynja líkindi þeirra.

Með þessari klausu (þ.e. grein 8 í *Principles*) lýkur aðalrökum Berkeleyys gegn hinu almenna formi kenningarinnar um hulu skynjunarinnar og í næstu greinum tekur hann fyrir

Það afmarkaða afbrigði hennar sem ég eignaði Locke hér að framan. Helstu rök Berkeleyys gegn þessu afbrigði kenningarinnar eru að ekki sé hægt að hugsa sér neitt sem hefur aðeins þá eiginleika sem Locke taldi búa í hlutunum sjálfum. Hann segir:

En látum nú hvern sem er íhuga og reyna hvort hann geti með nokkurri sértekningu gert sér í hugarlund að til sé hlutur með rúmtak og hreyfingu en enga aðra skynjanlega eiginleika.
(*Principles* 10. grein)

Með þessu á Berkeley við að enginn geti hugsað sér hvernig það væri að skynja hlut sem ekki hefur neina aðra eiginleika en rúmtak og hreyfingu og því sé lýsing á slíkum hlut merkingarlaus. Þessi rök eru aðeins tilbrigði við almennu rökin sem ég sagði frá hér að framan.

Í næstu greinum heldur Berkeley áfram að andmæla Locke og færir rök gegn kenningu hans um aðgreiningu frumlegra (primary) og afleiddra (secondary) eiginleika. Hann lýkur þeim rökum með athugasemd um að fyrstu rökin gegn kenningunni um hulu skynjunarinnar séu aðalrökin og þau sem á eftir koma og beinast gegn hinu afmarkaða afbrigði Locke vegi ekki eins þungt. Þessa athugasemd er að finna í 15. grein *Principles*:

... látum nú hvern sem er líta á þessi rök sem talin eru sanna svo ekki verði um villst að litir og bragð séu hvergi til nema í huganum og hann mun sjá að þau sanna það sama um rúmtak, lögun og hreyfingu. Þó verður að játa að þessi rök sanna ekki að ytri hlutir hafi hvorki rúmtak né lit heldur aðeins að við getum ekki öðlast vitneskju um það gegnum skynfærin hvert sé hið sanna rúmtak og hinn rétti litur nokkurs ytri hlutar. En *rökin sem á undan fóru* [undirstrikun AH] sýna ljóslega að það er ómögulegt að litur, rúmtak eða nokkur annar skynjanlegur eiginleiki sé til í hugsunarlausu efni utan hugans eða að yfirleitt séu til nokkrir ytri hlutir.

Ég tel ljóst að "rökin sem á undan fóru" og Berkeley vísar hér til séu rökin í 1. til 8. grein, það er að segja rökin gegn því að tal um hluti handan við hulu skynjunarinnar geti haft merkingu. Samkvæmt þessu eru það ekki rökin gegn afbrigði Lockes í greinum 9 til 14 sem Berkeley telur kenningu sína standa og falla með heldur almennu rökin í greinum 1 til 8 og málspekikeningin í formálanum.

Eftir 15. grein setur Berkeley fram tvenn rök til viðbótar gegn tilvist efnishluta, eða veruleika handan við hulu skynjunarinnar. Þau eru í greinum 18 og 19. Hin fyrri orðar hann svona:

En hvaða ástæður gefa skynjanir okkar til að álíta að til séu efnishlutir utan hugans þar sem jafnvel helstu talsmenn efnisins reyna ekki að halda því fram að það séu nein nauðsynleg tengsl milli þessara hluta og skynjana okkar? Allir viðurkenna ... að það sé vel mögulegt að við höfum allar hugmyndir okkar án þess að nokkrir hlutir séu til utan hugans sem líkjast þessum hugmyndum.

Þessum rökum er auðvitað ekki ætlað að sanna að ytri hlutir geti ekki verið til heldur aðeins að sýna að ekki sé nein ástæða til að ætla að þeir séu til. Seinni rökin, sem eru í 19. grein, þjóna þessum sama tilgangi. Hún er svona:

Ef það væri mögulegt að efnishlutir ættu sér tilvist utan hugans, þá væri samt næsta vafasamt að ætla þeim tilvist því þar með væri gert ráð fyrir því, að tilefnislausu, að Guð hafi skapað ótal hluti sem eru algerlega gagnslausir og þjóna engum tilgangi.

Með þessum orðum lýkur rökum Berkeleyys gegn efahyggju. Í greinum 20 til 24 gerir hann í stuttu máli grein fyrir því sem hann telur sig hafa sannað og í niðurlagi 24. greinar setur hann fram meginniðurstöðu sína:

Það er því þetta sem ég endurtek og legg aðaláherslu á; tal um óháða tilvist annarra hluta en hugans er merkingarlaust eða mótsagnakennt.

Sé þessi niðurstaða rétt þá eru engir "ytri hlutir" til og lítið þúður í efahyggjukenninum sem kveða á um að ekkert sé hægt að vita um tilveru þeirra og eðli.

Í grein 25 byrjar Berkeley svo að hrekja guðleysi en annað aðalmarkmið hans var að útrýma því.

Ég hef nú gert grein fyrir rökum Berkeleyys gegn efahyggju og sýnt fram á að sá grundvöllur sem þau hvíla á er kenningin um mál og merkingu sem hann setti fram í formálanum að *Principles*. Þessi rök eru merkileg í heimspekisögunni vegna þess að með þeim þróar Berkeley hertækni sem hefur notið töluverðra vinsælda síðan. Þessi hertækni felst í að setja saman málspeki sem nota má til að sýna fram á að skoðanir eða kenningar andstæðingsins séu merkingarlausar.

AFTANMÁLSGREINAR

1. Þessi grein er unnin upp úr fyrirlestri sem fluttur var hjá Félagi áhugamanna um heimspeki fyrir um það bil áratug.
2. Þessi rit eru héðan í frá nefnd *Principles* og *Three Dialogues*. Allar tilvitnanir í þau hef ég þýtt eftir textanum í útgáfu A. A. Luce og T. E. Jessop: *The Works of George Berkeley Bishop of Cloyne*, Thomas Nelson and Sons Ltd., 1949.
3. Neðanmálsgrein B í kaflanum um Pyrrón í *Dictionnaire historique et critique* eftir Pierre Bayle.
4. Sjá John Locke: *Essay Concerning Human Understanding* II:8.